

**Ананьєва Олеся Олександрівна,**  
кандидат економічних наук  
Університет «КРОК», м. Київ, Україна,  
e-mail: [AnanyevaO@krok.edu.ua](mailto:AnanyevaO@krok.edu.ua)  
<https://orcid.org/0000-0002-9544-7408>

**Ткачук Дмитро Іванович**  
студент Університету «КРОК», м. Київ, Україна  
e-mail [TkachukDi@krok.edu.ua](mailto:TkachukDi@krok.edu.ua)

## **ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ДЕРЖАВНОГО СТИМУЛЮВАННЯ**

***Анотація.** В роботі досліджено історичні аспекти становлення та сучасні тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. Розглянуто роль малого бізнесу в умовах трансформації економіки, його значення для формування конкурентного середовища та забезпечення економічної стійкості держави. Проаналізовано основні етапи розвитку малого підприємництва від періоду перебудови та здобуття незалежності України до сучасних умов воєнного стану та євроінтеграційних процесів. Розкрито особливості державної підтримки розвитку малого підприємництва в сучасних умовах.*

***Ключові слова:** мале підприємництво, розвиток підприємництва, державна підтримка, спрощена система оподаткування, цифровізація, економічна стійкість, підприємницька діяльність, релокація бізнесу, економічний розвиток.*

У сучасній економіці малий бізнес є фундаментом стабільності та інновацій. Для України в умовах воєнного стану та майбутньої євроінтеграції розвиток малого підприємництва – це не лише питання податків, а й питання виживання громад, створення робочих місць для ветеранів та ВПО.

Більшість наукових досліджень вивчають теоретичні та практичні аспекти функціонування малого бізнесу в Україні. Вітчизняні науковці та дослідники зацікавлені процесами становлення малого бізнесу, особливостям його розвитку в економічній, політичній та соціальній площинах розвитку країни, визначають основні причини повільного розвитку малого підприємництва в Україні, а також окреслюють перспективи їхнього подальшого функціонування. З огляду на велику кількість досліджень щодо діяльності малих підприємств, ці питання залишаються актуальними та потребують подальшого дослідження.

Мале підприємництво – цілком самостійна і найбільш типова форма організації економічного життя суспільства зі своїми відмітними особливостями,

перевагами і недоліками, закономірностями розвитку. Функціонування на локальному ринку, швидке реагування на зміну кон'юнктури цього ринку, безпосередній зв'язок з споживачем, вузька спеціалізація на певному сегменті ринку товарів і послуг, можливість почати власну справу з відносно малим стартовим капіталом – всі ці межі малого підприємства є його достоїнствами, що підвищує стійкість на внутрішньому ринку, але при певних умовах стають недоліками, стримуючи його розвиток. З одного боку, швидше реагування малого підприємства на зміни умов функціонування робить більш мобільним і що пристосовується, а з іншою – залежним від кон'юнктури ринку, динаміки зовнішніх соціально-економічних і політичних умов. Відносно невеликий капітал звужує рамки виробництва, обмежує можливість залучення додаткових ресурсів (науково-технічних, фінансових, виробничих, трудових). Обмежені масштаби виробництва і невелика кількість зайнятих обумовлюють простоту і ефективність управління підприємством. Однак характерне для малого підприємства поєднання функцій власника і менеджера в особі господаря підприємства, встановлення особистих зв'язків з працівниками підприємства, неформальний стиль управління, знижуючи управлінські витрати, можуть привести – і часто приводять – до самоексплуатації і понаднормовим роботам. Нестійкість малого підприємства внаслідок обмеженості ресурсів набагато вище, ніж у великих і середніх підприємницьких структур [1].

Основними економічними рисами малого підприємництва є:

- відособленість (тобто господарювання на свій страх і ризик);
- спеціалізація на якому-небудь виді діяльності;
- реалізація вироблених товарів через купівлю – продаж на ринку.

Можна сформулювати декілька груп стійких меж малого підприємництва, зумовлених:

- характером виробничого процесу;
- специфікою систем управління і керівництва;
- станом окремих компонентів (кадри, фінанси і т.д.);
- особливостями зовнішніх впливів.

Історичний розвиток малого підприємництва в Україні тісно пов'язаний із переходом країни від командно-адміністративної системи до ринкової економіки. У радянський період приватна ініціатива була суттєво обмежена. Перші реальні можливості для легального підприємництва почали з'являтися наприкінці 1980-х років у період перебудови. Саме тоді було дозволено створення кооперативів, а також розширено можливості для індивідуальної трудової діяльності.

Після проголошення незалежності України у 1991 році мале підприємництво стало одним із важливих елементів формування ринкової економіки. У цей період почали активно створюватися приватні підприємства, фірми, торговельні структури. Проте розвиток малого бізнесу в 1990-х роках відбувався в дуже складних умовах. Економічна криза, інфляція, недосконале

законодавство, слабка банківська система та відсутність достатнього підприємницького досвіду значно ускладнювали діяльність малих підприємств.

Важливу роль у становленні підприємництва відіграла приватизація державного майна. Вона сприяла появі нового прошарку власників і створила підґрунтя для розвитку приватного сектору. У таких умовах малий бізнес переважно розвивався у сферах торгівлі та послуг, адже ці напрями потребували невеликих стартових вкладень і давали можливість швидше отримати прибуток.

Одним із важливих кроків у підтримці малого підприємництва стало запровадження спрощеної системи оподаткування. Вона дала змогу багатьом фізичним особам-підприємцям працювати легально, зменшила адміністративне навантаження та сприяла розширенню малого бізнесу.

Після 2014 року мале підприємництво в Україні зіткнулося з новими викликами, пов'язаними з війною на сході країни, втратою частини ринків, економічною нестабільністю та необхідністю переорієнтації на європейські стандарти.

Окремим чинником розвитку малого підприємництва стала цифровізація державних послуг. Спрощення реєстрації бізнесу, електронна звітність, онлайн-сервіси та розвиток цифрових платформ полегшили взаємодію підприємців із державою. Це особливо важливо для малого бізнесу, який часто не має великих адміністративних ресурсів і потребує простих та зрозумілих умов роботи.

Пандемія COVID-19 стала серйозним випробуванням для малого підприємництва. Найбільше постраждали сфери громадського харчування, туризму, торгівлі та послуг. Водночас пандемія прискорила розвиток онлайн-торгівлі, доставки, дистанційного обслуговування та цифрових інструментів ведення бізнесу.

Найбільшим викликом для малого підприємництва стала повномасштабна війна, що розпочалася у 2022 році. Вона спричинила руйнування підприємств, втрату клієнтів, релокацію бізнесу, дефіцит кадрів і фінансові труднощі. Проте навіть у цих умовах малий бізнес продемонстрував високу стійкість і здатність до адаптації.

Малий бізнес України в 2026 років демонструє надзвичайну живучість, проте його подальше функціонування критично залежить від прогнозованості державної політики та дієвих інструментів підтримки експорту. Гнучкість сектору дозволяє йому залишатися опорою економіки, але для переходу від «виживання» до «відновлення» необхідне розв'язання кадрової проблеми та стимулювання внутрішнього попиту.

Правові засади ідентифікації та державної підтримки сектору малого підприємництва в Україні регулюються Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [3], який у редакції від 01.01.2024 року враховує сучасні виклики економічної безпеки держави. Закон закладає фундамент того, що підтримка МСБ (малого та

середнього бізнесу) — це не благодійність, а пріоритет державної політики для забезпечення конкуренції та створення робочих місць.

Ситуація з оподаткування малого бізнесу в Україні в умовах воєнного стану свідчить про глибоку фіскально-економічну кризу. Масове закриття бізнесу – це удар по зайнятості населення, оскільки малий бізнес забезпечує роботою мільйони людей, часто в регіонах, де відсутні великі виробництва. Податкова політика повинна бути не лише інструментом наповнення бюджету, а й сприяти економічному розвитку. Держава має адаптуватись до реалій воєнної економіки з урахуванням фінансової спроможності бізнесу, динаміки ринку праці, рівня інфляції та соціального напруження. Необхідно запровадити механізми податкової гнучкості, а також забезпечити поступове повернення до довоєнних податкових умов функціонування.

Державна стратегія має змістити фокус на підтримку переробних галузей та експорт орієнтованих підприємств; необхідно розширювати та спрощувати механізми фінансово-кредитної підтримки. Програми на кшталт «Доступні кредити 5-7-9%» та грантова система «єРобота» довели свою ефективність [4], проте потребують більшого обсягу фінансування та зменшення бюрократичних перепон при подачі заявок; цифровізація послуг та спрощення адміністрування бізнесу (через платформу Дія та інші цифрові інструменти) є вирішальним чинником стійкості, що дозволяє підприємцям адаптуватися до дистанційної роботи та знижує корупційні ризики [5].

**Висновок.** Мале підприємництво є важливим елементом економічної системи України, оскільки забезпечує створення робочих місць, розвиток конкуренції, формування середнього класу та підтримку економічної активності в регіонах. Історичний розвиток малого бізнесу в Україні свідчить про його здатність адаптуватися до складних економічних і політичних умов, починаючи від переходу до ринкової економіки у 1990-х роках і завершуючи сучасними викликами воєнного часу. Дослідження показало, що розвиток малого підприємництва значною мірою залежить від стабільності законодавства, ефективності державної підтримки, доступу до фінансових ресурсів та сприятливого податкового середовища.

### Список використаних джерел

1. Вовк В.С. Підтримка малого підприємництва в сучасних умовах: державний та регіональний аспекти. *Право та державне управління*. 2024. №1. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.22>
2. Селіванова І.А. Поняття малого підприємництва: історія розвитку та правові наслідки. *Проблеми цивільного права та процесу*. 2019. [https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/24\\_05\\_2019/pdf/55.pdf](https://www.univd.edu.ua/general/publishing/konf/24_05_2019/pdf/55.pdf)
3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 № 4618-VI (ред. від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

4. Мельник Т. Український бізнес в умовах війни: сучасний стан, проблеми та шляхи їх вирішення. *Journal of Innovations and Sustainability*. 2023. №7(3). <https://doi.org/10.51599/is.2023.07.03.07>
5. Дія. Бізнес : офіційний портал з питань розвитку підприємництва. Огляди програм підтримки «єРобота». URL: <https://business.dia.gov.ua>